

DRAMA MODERNĂ POSTBELICĂ

„IONA” de Marin Sorescu

Introducere

Subintitulată „tragedie în patru tablouri”, „Iona” a fost publicată în 1968 în revista „Luceafărul” și, ulterior, în trilogia „Setea muntelui de sare” (alături de „Paracliserul” și „Matca”). Creația lui Sorescu relevă pe deplin tendința dramaturgilor postbelici de „a arunca o privire nouă peste niște forme vechi” (Mihail Sebastian), considerate perimate.

Încadrare într-o epocă literară/ curent literar

Din punct de vedere temporal, drama lui Sorescu se încadrează, așadar, în epoca postbelică, perioadă în care, după „obsedantul deceniu” (sintagmă inventată de Marin Preda pentru a denumi deceniul 1945-1955, marcat de înlăturarea literaturii valoroase și proliferarea unor creații mediocre, aservite ideologiei comuniste), tinerii scriitori vor încerca reînnoirea legăturilor cu marea literatură interbelică. Vor face însă, acest lucru, într-o manieră inovativă și originală, determinând apariția unor noi curente literare-neoreliasmul epic (Fănuș Neagu, Marin Preda, Radu Tudoran), neomodernismul liric (Ana Blandiana, Nichita Stănescu, Nicolae Labiș, Leonid Dimov) și dramaturgia modernă (Marin Sorescu, Mihail Sebastian)

Din punct de vedere al formulei estetice, „Iona” aparține dramaturgiei moderne, curent care încearcă înlăturarea granițelor dintre speciile clasice ale dramaturgiei: tragedia, comedia, drama. Astfel, se remarcă printre altele:

- faptul că dialogul (ca modalitate de expunere specifică genului dramatic) este înlocuit de monolog (dat fiind că piesa are un singur personaj);
- absența conflictului dramatic (cel puțin în accepțiunea sa clasică, de confruntare între două sau mai multe forțe opuse). Conflictul dramatic e concentrat, mai degrabă, în semnificațiile personajului care pare a avea un puternic conflict interior cu însuși, pe care, însă, nu poate să-l definească și, ca atare, nu poate să-l rezolve decât spre sfârșitul piesei;
- timpul și spațiul au mai mult o valoare simbolică;

-se remarcă înclinația dramaturgilor moderni către teatrul absurd și către teatrul absurd și către teatrul parabolă, textul lui Sorescu având un pronunțat caracter alegoric.

Comentarea temei

Tema piesei lui Sorescu este singurătatea, frământarea omului contemporan în efortul de aflare a sinelui, ezitarea în a-și asuma conștient drumul în viață. Prins în vârtejul unei existențe pe cât de trepidante, pe atât de inertiabile, omul contemporan sfârșește prin a deveni prizonierul propriilor incapacități, ducând o existență gregară care, fatalmente, duce la pierderea identității sale spirituale. Ilustrativ este, din această perspectivă, momentul întâlnirii lui Iona cu pescarii fără nume și fără voce, care, în ciuda bârnelor enorme pe care le cară în spate, îi fac semn că sunt liniștiți. Pescarii, sunt, indubitabil, reprezentări ale oamenilor învinși, dar care nu sunt conștienți de acest lucru și, incapabili să treacă peste problemele existențiale cu care se confruntă, ajung să le poarte cu sine prin viață ca și cum ar fi un lucru firesc.

Dacă la simboliști singurătatea apare ca fiind asumată și percepută ca o cale de evadare dintr-o realitate contingentă percepută ca o permanentă sursă de primejdii, în viziunea lui Sorescu, apare ca o maladie a secolului, o boală care se instaurează fără ca ființa umană să realizeze, acest lucru ducând la detașarea acesteia de propriul sine, fapt sugerat de Sorescu la finele primului tablou, când Iona realizează că și-a pierdut până și ecoul, fără, însă, a fi capabil să înțeleagă pe deplin semnificațiile acestei pierderi.

Comentarea unor elemente ale textului dramatic (titlu, acțiune, conflict)

Titlul dramei lui Sorescu face trimitere directă la parabola biblică a prorocului Iona, care este trimis de Dumnezeu în cetatea Ninive pentru a-i propovădui cuvântul în rândul locuitorilor care își pierduseră credința. Pe drum, făcându-i-se frică de furia ninivenilor, Iona poruncește marinarilor care îl transportau să abată cursul corabiei către Tarsis. Văzând acestea, Dumnezeu aruncă o furtună teribilă în calea lor, iar marinarii, pentru a potoli furia divină, îl aruncă pe Iona în mare. Acesta este înghițit de un chit (un monstru marin) în burta căruia petrece trei zile și trei nopți în pocăință și în rugăciune până când Dumnezeu se îndură de el și îl eliberează. În afară de numele personajului, Sorescu păstrează puțin din structura originală a mitului biblic. Iona nu mai este proroc, ci pescar, și se află de la bun început în gura și, mai apoi, în burta peștelui fără ca, anterior, să fi săvârșit un păcat cunoscut.

Piesa este alcătuită din patru tablouri, într-o alternanță de „afară” (tablourile I și IV) și „înăuntru” (tablourile II și III). Marea, plaja și burțile peștilor sunt reprezentări metaforice ale existenței umane, ilustrând, totodată, ipostaza ființei umane care își pune întrebări și își răspunde de una singură. Relațiile temporale reliefează, în principal, perspectiva discontinuă a timpului psihologic în care, de fapt, evoluează întreaga acțiune.

Tabloul I se deschide cu imaginea lui Iona aflat în fața mării nesfârșite (care simbolizează deschiderea spre un orizont nelimitat), fără a fi conștient de faptul că se află în gura unui imens pește. Din când în când, își aruncă plasa într-un mic acvariu adus de acasă, ca o iluzorie tentativă de păcălire a sortii: marea „plină de nade frumos colorate” reprezintă capcanele sau tentațiile vieții, atrăgătoare dar extrem de periculoase. În finalul tabloului, Iona realizează că și-a pierdut până și ecoul și este înghițit de uriașul pește.

Tabloul al doilea în interiorul peștelui I unde, printre „alge și mizerie marină” Iona umblă reflectând asupra existenței sale anacronice „începe să fie târziu în mine. S-a făcut întuneric în mâna dreaptă și în salcâmul din fața casei”. Iona vorbește mult, ca și cum logosul ar fi soluția supraviețuirii, realizând fragilitatea sufletului omenesc : „Ar trebui pus un grătar în fața oricărui suflet, să nu intre oricine în el cu cuțitul”.

Tabloul al treilea are loc în interiorul Peștelui II care înghițise, între timp, Peștele I. Iona întâlnește o mică moară de vânt de care se sperie și pe care, în loc să o sară –cum ar fi fost firesc- alege să o ocolească. Trimiterea la eroul lui Cervantes este evidentă, însă, dacă Don Quijote alege să se lupte cu morile de vânt care i se păreau niște uriași, Iona este incapabil să treacă peste această piedică, deși mărunță.

Apar doi figuranți, Pescarul I și Pescarul II, surzi și muți, fiecare cu o bârnă în spate, simbolizând oamenii ce își duc povara dată de destin, fără a mai încerca să se elibereze de aceasta. Resimțind din ce în ce mai acut singurătatea, Iona încearcă să îi trimită un mesaj mamei sale, ca să o roage să-l mai nască o dată. Scrie mesajul cu sânge pe o bucată de piele ruptă din podul palmei și, asemeni vechilor naufragiați, aruncă mesajul în apă. Faptul că, peste ceva timp, mesajul se întoarce la el, îi accentuează deprimarea și starea de solitudine.

Tabloul IV și ultimul este cel al revelației și al eliberării. Încercând să spintece burțile peștilor, Iona vede că orizontul nu era decât un șir nesfârșit de burți de pește puse una peste alta. Apar din nou cei doi pescari iar Iona se întrebă de ce

întâlnește mereu aceiași oameni, sugerând limitele umanității captive într-o lume care pare a se îngusta continuu. Meditând asupra relației dintre ființa umană și divinitate, Iona nu are nicio speranță de înălțare, dorind, asemeni lui Arghezi în „Psalmii” săi, un semn concret al învierii „noi, oamenii, atâta vrem: un exemplu de înviere” după care fiecare se va duce acasă „ca să murim bine omenește”.

Iona încearcă să își prezică trecutul, amintindu-și vag imaginea părinților săi, a casei părintești, a școlii, și nu își poate identifica propria viață : „ce-o fi fost drăcia aceea frumoasă și minunată și nenorocită formată de ani pe care am trăit-o eu”. Își amintește propriul nume „Eu sunt Iona”, constată că „drumul, el a greșit-o” dar nu renunță: „plec din nou”. Soluția de ieșire pe care o găsește Iona este aceea a spintecării propriei burți, fapt care a semnat ieșirea din captivitate și asumarea destinului. Conștientizând, într-un final, că soluția nu se află în exterior, ci în interiorul său, Iona află drumul drept prin care „răzvim noi cumva la lumină”.

Conflictul dramatic lipsește, așadar, ca înfruntare de forțe opuse, fiind, mai degrabă, un conflict interior, camuflat în semnificațiile personajului. Iona vorbește cu sine ca și cum ar vorbi cu un altul, semn al pierderii adevăratei identități spirituale a ființei care trebuie să reînvețe că întotdeauna puterea, energia și voința de a ieși dintr-o încercare a vieții se află numai în sine.

În concluzie, în parabola dramatică „Iona”, Marin Sorescu adâncește sistemul de simboluri ale textului prin ambiguitate și ironie, confirmând afirmația lui Eugen Simion: „când un poet scrie teatru, este aproape sigur că piesele lui sunt niște metafore dezvoltate”.

prof. Florin ANASTASIU